

KORUPCIJA I TRGOVINA LJUDIMA: (NE)ISTRAŽENO JEZGRO

Sažetak: *Predmet istraživanja ovog rada je veza između korupcije i trgovine ljudima, preciznije, uticaj korupcije na nastanak i širenje trgovine ljudima. Cilj rada je sistematizacija nalaza postojećih teorijskih i empirijskih istraživanja koja su ispitivala vezu korupcije i trgovine ljudima. Kao osnovni metodološki postupak, autor koristi pregled literature. Analizirani su naučni radovi koji su tematizovali povezanost između ključnih pojmova. Nalazi postojećih istraživanja pokazuju da je korupcija jedan od najsnažnijih prediktora trgovine ljudima u zemljama porekla, ali i najznačajniji činilac koji olakšava proces trgovine ljudima i omogućava nekažnjivost izvršilaca ovog krivičnog dela. Na osnovu uvida u postojeću akademsku literaturu, možemo zaključiti da je jezgro korupcije i trgovine ljudima nedovoljno istraženo.*

Ključne reči: *korupcija, trgovina ljudima, službena lica, granična policija, organizovane kriminalne grupe.*

1. UVOD

Trgovina ljudima je grubo kršenje ljudskih prava i jedan od oblika modernog ropstva, koji opstaje i širi se uprkos brojnim merama koje su preduzete na globalnom nivou. Njenu prirodu je teško istražiti budući da je, između ostalog, karakteriše visoka tamna brojka, skrivena populacija i relativno mali broj slučajeva krivičnog gonjenja. Trgovina ljudima, koja je tesno povezana sa ostalim ilegalnim tržištima (droga i oružje), jedna je od najunosnijih kriminalnih aktivnosti organizovanog kriminala, koju odlikuje enormni profit od eksploatacije žrtava i nizak rizik otkrivanja i krivičnog gonjenja. S tim u vezi, od ključnog značaja za razumevanje opstanka trgovine ljudima jeste korupcija. Bez saradnje korumpiranih službenih lica i organizovanih kriminalnih grupa, trgovina ljudima ne bi mogla da dosegne današnje globalne razmere.

Otkako je dospela u žižu akademskog interesovanja početkom 21. veka, trgovina ljudima je tematizovana u brojnim studijama koje su, u okviru različitih naučnih disciplina, nastojale da osvetle određene aspekte ove multidimenzionalne pojave i da objasne uzroke njenog nastanka, kao i činioce koji doprinose njenom trajanju i globalnoj rasprostranjenosti. Korupcija se spominje u gotovo svim istraživanjima koja se bave trgovinom ljudima. Iako je

* Master menadžer bezbednosti, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd; pajic.natasa@gmail.com

veza korupcije i trgovine ljudima označena kao izuzetno značajna, većina istraživača ostaje na tom nivou prepoznavanja ili pukog taksativnog nabiranja potencijalnih faktora, među kojima se nalazi i korupcija. Mali broj studija se posebno fokusira na istraživanje povezanosti korupcije i trgovine ljudima. Otuda i značaj ovog istraživanja koje nastoji da sistematizuje nalaze postojećih teorijskih i empirijskih istraživanja koja su ispitivala vezu između korupcije i trgovine ljudima i tako pruži uvide u domete dosadašnjih saznanja o povezanosti ova dva fenomena, odnosno, ulozi korupcije u nastanku i širenju trgovine ljudima.

Nakon uvodnih razmatranja, u radu su najpre predstavljena određenja osnovnih pojmova, a zatim i teorijska objašnjenja od značaja za predmet istraživanja. U centralnom delu rada prikazani su različiti mehanizmi uticaja korupcije na trgovinu ljudima, nakon čega slede zaključna razmatranja.

2. DEFINISANJE OSNOVNIH POJMOVA

Jedan od glavnih izazova u istraživanju korupcije i trgovine ljudima jeste taj što su ovi pojmovi nedovoljno jasno definisani. Ne postoji jedinstveno i univerzalno određenje korupcije, čak ni u pravnoj sferi. Konvencija Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu: UN) protiv korupcije ne definiše pojam kao takav, već navodi različite radnje (krivična dela) koje potpadaju pod koruptivno delovanje, poput podmićivanja javnih funkcionera i podmićivanja u privatnom sektoru, opstruiranja pravde, pronevere, zloupotrebe uticaja, nezakonitog bogaćenja, zloupotrebe funkcije, pranja novca, prikrivanja.¹ Ova Konvencija obuhvata niz preventivnih mera protiv korupcije u javnom i privatnom sektoru. Određenje koje je dala međunarodna nevladina organizacija *Transparensi Interneshenel* (*Transparency International*), a koje je takođe popularno među istraživačima, korupciju definiše u širem smislu, odnosno, prepoznaje korupciju kako u javnom, tako i u privatnom sektoru, navodeći da je korupcija „zloupotreba poverenih ovlašćenja radi sticanja privatne koristi“.² Svetska banka polazi od toga da je korupcija „zloupotreba javne funkcije radi sticanja privatne koristi“.³ Ova definicija u središte korupcije stavlja javne funkcionere i uopšte ljude koji zauzimaju javne položaje. Na osnovu pregleda literature, možemo zaključiti da najveći broj autora koristi definiciju Svetske banke u istraživanju veze korupcije i trgovine ljudima, te otuda se od istog shvatanja polazi i u ovom radu. Brojne su klasifikacije korupcije. Osnovna podela je na administrativnu i političku, odnosno, sitnu i krupnu korupciju prema kriterijumu obima,⁴ kao i na aktivnu i pasivnu (tolerisanje kriminalne aktivnosti, na primer) prema stepenu učešća aktera.⁵

¹ Lelliott Joseph, Miller Rebecca (2023): “The nexus between corruption, migrant smuggling, and human trafficking in Southeast Asia”, 198, in: Petcharamesree Sriprapha, Capaldi P. Mark (eds.): *Migration in Southeast Asia: IMISCOE Regional Reader*, Cham.

² Hogdson Geoffrey, Jiang Shuxia (2007): “The economics of corruption and the corruption of economics: an institutionalist perspective”, *Journal of Economic Issues*, 4/2007, 1044.

³ Agbu Osita (2003): “Corruption and human trafficking: The Nigerian case”, *West Africa Review*, 1/2003, 3, <https://humantraffickingsearch.org/wp-content/uploads/2019/03/CORRUPTION-AND-HUMAN-TRAFFICKING.THE-NIGERIAN-CASE.pdf> (14.6.2023).

⁴ Lelliott Joseph, Miller Rebecca, 198.

⁵ Zhang Sheldon, Pineda Samuel (2008): “Corruption as a causal factor in human trafficking”, 46, in: Siegel Dina, Nelen Hans (eds.): *Organized Crime: Culture, Markets and Policies*, New York.

Kada je reč o trgovini ljudima, počev od 2000. godine, bez obzira na teorijsko stanovište koje zastupaju, autori se najčešće oslanjaju na određenje trgovine ljudima sadržano u članu 3(a) Protokola za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, koji dopunjava Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, koje glasi: „Trgovina ljudskim bićima znači vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje i primanje lica, putem pretnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja ili davanja ili primanja novca ili koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, u cilju eksploatacije. Eksploatacija obuhvata, kao minimum, eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili službu, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, servitut ili uklanjanje organa.“⁶ Dakle, za postojanje trgovine ljudima potrebno je postojanje radnje (kao što je vrbovanje), sredstva (poput upotrebe sile ili drugih vidova prisude) i cilja, koji se ogleda u nekom vidu eksploatacije. Otuda se trgovina ljudima najčešće posmatra kao proces sačinjen od tri glavne faze: regrutacija, transport i eksploatacija žrtava.

3. TEORIJSKA OBJAŠNENJA OD ZNAČAJA ZA PREDMET ISTRAŽIVANJA

Zavisno od teorijskog stanovišta istraživača i cilja istraživanja, trgovinu ljudima je moguće analizirati kroz različite teorijske pristupe. Za potrebe ovog rada, ukratko ćemo predstaviti pristup s aspekta studija migracija, pristup ponude i potražnje, teoriju racionalnog izbora i teoriju rutinskih aktivnosti.

Promišljanja u okviru studija migracija trgovinu ljudima smeštaju u kontekst (ilegalnih) migracija, pri čemu se ovaj fenomen nastoji objasniti faktorima guranja (*push factors*), koji su zapravo faktori rizika, i faktorima privlačenja (*pull factors*). Činioci koji oblikuju ponudu i potražnju žrtava trgovine pretežno su ekonomske prirode: siromaštvo i nezaposlenost, kao faktori guranja u zemljama porekla, utiču na ljude da emigriraju u potrazi za poslom i boljim životnim standardom (faktori privlačenja), ali na tom putu često padnu u ruke trgovaca ljudima.⁷ Mnoge razvijene države imaju stroge migracione politike i jake granične kontrole, te se migranti odlučuju za usluge krijumčara, među kojima se kriju i trgovci, koji koriste već utvrđene rute. Kako istraživanja pokazuju, sistemska korupcija u zemljama porekla izdvaja se kao jedan od najznačajnijih faktora guranja.⁸

Pristup po kojem je trgovina ljudima ilegalni biznis najzastupljeniji je među autorima koji nastoje da objasne principe funkcionisanja ove kriminalne aktivnosti. Naime, trgovina ljudima je ilegalno tržište na kojem se uspostavljaju odnosi potražnje (*demand*) i ponude (*supply*), a trgovci ljudima imaju ulogu posrednika između kupaca i prodavaca.⁹ Ponudu čine ranjivi pojedinci mahom iz nerazvijenih zemalja i država u tranziciji, dok povećana potražnja dolazi iz razvijenog dela sveta, te tokovi trgovine ljudima prate ovaj obrazac. U

⁶ *Ibid*, 42.

⁷ Čopić Sanja (2008): “Putevi trgovine ljudima u Evropi i pozicija Srbije na njima”, *Temida*, 4/2008, 51-54.

⁸ Bales Kevin (2007): “What predicts human trafficking?”, *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 2/2007, 275.

⁹ Wheaton M. Elizabeth, Schauer J. Edward, Galli V. Thomas (2010): “Economics of human trafficking”, *International migration*, 4/2010, 117-118.

uslovima globalizacije, koju karakteriše slobodno tržište, dolazi do povećanja potražnje za jeftinim uslugama i radnom snagom, ali i do povećanja ponude u vidu eksploatisanih ljudi.¹⁰ Kako Madžid Rahman (*Majeed Rahman*) primećuje, korumpirani političari i službena lica u zemljama u razvoju zaslužni su za koncentraciju trgovaca ljudima u tim državama budući da trgovci mogu osigurati ponudu, odnosno, ranjive kategorije ljudi, bez straha od krivičnog gonjenja.¹¹ U tom kontekstu, Rahman posebno ukazuje na ranjive ljude u podsaharskoj Africi, ali i istočnoj Evropi nakon sloma Sovjetskog Saveza.

Pomenuta perspektiva ilegalnog tržišta, gde trgovci posreduju između kupaca i prodavaca oko robe koju čine ljudi, počiva na ekonomskom modelu i pretpostavci da su trgovci racionalni akteri vođeni enormnim profitom koji generiše ova kriminalna aktivnost.¹² U tom kontekstu, teorija racionalnog izbora može objasniti motivaciju trgovaca ljudima, ali i korumpiranih službenih lica. Osnovna pretpostavka je da je konkretna odluka o upuštanju u kriminalnu aktivnost rezultat proračuna, odnosno kost-benefit (*cost-benefit*) analize, gde izbor može maksimizirati dobit, a minimizirati rizik, odnosno, gubitke. U tom smislu, trgovci ljudima preduzimaju radnje onda kada je očekivani profit od eksploatacije žrtava visok, a rizik da budu otkriveni i krivično gonjeni nizak.¹³ Može se reći da isto važi i za korumpirane funkcionere vođene sopstvenim finansijskim interesom. Otuda trgovci nastoje da korumpiraju funkcionere u zemlji destinacije ili već biraju državu u kojoj cveta korupcija.¹⁴

Oslanjajući se na prethodne pristupe, neki autori ukazuju na značaj situacionih faktora koji utiču na odluku službenih lica da se upuste u koruptivne radnje. Odluka nije rezultat pukog proračuna dobiti i troškova, već se u obzir uzima i prilika da se izvrši određeno krivično delo, posebno u odsustvu nadzora.¹⁵ Otuda teorija rutinskih aktivnosti, koja podrazumeva postojanje prilike za vršenje krivičnog dela, motivisanog prestupnika i odsustvo kontrole, može pomoći u otkrivanju onih službenih lica koja su pogodna da se upuste u koruptivne radnje i saradnju sa trgovcima.

4. KORUPCIJA KAO PREDIKTOR TRGOVINE LJUDIMA

Kevin Bejls (*Kevin Bales*), jedan od najcitiranijih autora i najpoznatijih istraživača fenomena modernog ropstva, pokušao je da utvrdi koji su to pokretači trgovine ljudima. U svojoj eksplorativnoj studiji analizirao je različite faktore s ciljem da utvrdi najznačajnije predikto-

¹⁰ Aronowitz Alexis, Koning Anneke (2014): "Understanding human trafficking as a market system: Addressing the demand side of trafficking for sexual exploitation", *Revue internationale de droit pénal*, 3/2014, 673.

¹¹ Rahman Majeed (2011): "Human trafficking in the era of globalization: the case of trafficking in the global market economy", *Transcience Journal*, 1/2011, 63-64.

¹² Aronowitz Alexis, Koning Anneke, 672.

¹³ Golubović Srđan, Golubović Nataša (2011): „Primena teorije racionalnog izbora u analizi trgovine ljudima“, *NBP. Nauka, bezbednost, policija*, 2/2011, 92.

¹⁴ Jonsson Sofia (2019): "The complex relationship between police corruption and sex trafficking in origin countries", *Journal of Human Trafficking*, 2/2019, 111.

¹⁵ Broad Rose, Lord Nicholas (2018): "Corruption as a facilitator of human trafficking: some key analytical issues", 67-68, in: Campbell Liz, Lord Nicholas (eds.): *Corruption in Commercial Enterprise: Law, Theory and Practice*, Abingdon.

re trgovine ljudima na globalnom nivou. Koristeći primarno statističke podatke Ujedinjenih nacija, on je izdvojio 76 varijabli koje je testirao kako bi utvrdio koji činioci najsnažnije deluju na odvijanje trgovine *iz i ka* određenim državama. Nalazi istraživanja pokazali su da je upravo korupcija najznačajniji prediktor trgovine ljudima, odnosno, ključni faktor guranja koji najsnažnije podstiče trgovinu van države.¹⁶ Dakle, sprega korupcije i trgovine ljudima je prevashodno vidljiva u slučaju prekogranične ili međunarodne trgovine ljudima. Kao ostali značajni faktori guranja, izdvojile su se i varijable koje ukazuju na siromaštvo i političku nestabilnost (konflikte), što potvrđuje postojeća teorijska promišljanja o principu ponude i potražnje, odnosno, o toku trgovine ljudi od slabih, siromašnih i (visoko) korumpiranih zemalja ka razvijenim državama sveta. Pored faktora guranja, Bejls je nastojao i da utvrdi koji su najsnažniji faktori privlačenja. Korupcija, kao indikator propusnosti granica, našla se na drugom mestu,¹⁷ što je takođe veoma značajan nalaz, koji otkriva motivaciju trgovaca i upućuje da trgovci biraju države na osnovu percepcije o stepenu korupcije. Bejls naglašava da faktori međusobno interaguju i da se ne posmatraju izolovano jedan od drugoga. Međutim, Bejls nije uzeo u obzir regionalne obrasce i specifičnosti, kao i činjenicu da se trgovina ljudima pretežno odvija u sklopu širih migratornih kretanja, zbog čega bi trebalo ispitati prirodu državnih granica (u pogledu propusnosti) i stepen rigidnosti imigracionih politika kao relevantne faktore koji su tesno povezani sa korupcijom. Ova studija predstavljala je polazište za potonja istraživanja. I ostale malobrojne studije koje su za predmet istraživanja imale vezu između korupcije i trgovine ljudima, kao ključne nalaze izdvajaju kauzalnu prirodu ove veze. Korupcija se smešta u širi kontekst socioekonomskih i političkih uslova i okolnosti i na indirektan način doprinosi viktimizaciji trgovinom ljudima.

U dosadašnjim promišljanjima o uzrocima trgovine, siromaštvo se u većini debata navodi kao primarni uzrok. S ciljem da preispitaju tu dominantnu pretpostavku, Šeldon Žang (*Sheldon Zhang*) i Semjuel Pineda (*Samuel Pineda*) polaze od hipoteze da siromaštvo i korupcija podjednako snažno utiču na trgovinu ljudima. Ovi istraživači dolaze do sličnih nalaza kao i Bejls. Autori korupciju operacionalizuju koristeći Indeks percepcije korupcije (*Corruption Perception Index*, u daljem tekstu: CPI) iz 2005. godine, dok za siromaštvo koriste četiri indikatora (stopa smrtnosti dece ispod pet godina, dužina životnog veka, dostupnost osnovnog obrazovanja opštoj populaciji u procentima i dohodak po glavi stanovnika zasnovan na BDP-u države). Navedene varijable autori ukrštaju sa podacima iz „Izveštaja o trgovini ljudima“ (*Trafficking in Persons Report*, u daljem tekstu: *US TIP*), koji objavljuje američki Stejt Department (*United States Department of State*), gde su države grupisane u nivoe (*tiers*) na osnovu ispunjenosti minimalnih standarda u borbi protiv trgovine ljudima.¹⁸ Nalazi istraživanja pokazuju statistički značajnu korelaciju korupcije i trgovine ljudima budući da se korupcija pokazala kao snažan prediktor rangiranja država u nivoe prema *US TIP*

¹⁶ Bales Kevin, 275-276.

¹⁷ *Ibid*, 276-277.

¹⁸ Zhang Sheldon, Pineda Samuel, 47.

izveštaju, za razliku od mera siromaštva, koje su pokazale izvesnu nedoslednost i slabiji statistički značaj, što čini njihovu eksplanatornu moć nešto manjom. Autori su takođe sprovedi terensko istraživanje u Tihuanu (Meksiko), čime su dodatno potvrdili tezu o korupciji zaključivši da je najznačajniji prediktor trgovine ljudima upravo korupcija u javnom sektoru.¹⁹

Neki autori ne govore o vezi, već o zavisnosti trgovine ljudima od korupcije. Naime, nalazi istraživanja trgovine ljudima u Brazilu, kao jednoj od vodećih zemalja porekla, pokazuju da je korupcija jedan od najznačajnijih kauzalnih faktora, pored siromaštva, pri čemu obim trgovine ljudima ne samo da je povezan sa korupcijom nego „zavisi“ od stope korupcije.²⁰ Andrea Sirineo Sako Studnika (*Andrea Cirineo Sacco Studnicka*) polazi od Bejlsove studije i njegove statističke metode kao teorijske i analitičke osnove za svoje istraživanje. Autorka, koja se oslanja na multimetodski pristup u istraživanju ove veze i koristi različite izvore podataka (CPI, zvanični nacionalni izveštaji, istraživanje koje je autorka sprovedla među pripadnicima snaga reda i saveznim tužiocima u Brazilu tokom 2006. godine koristeći upitnik), ukazuje na potrebu jačanja integriteta službenih lica s ciljem smanjenja stope korupcije, što bi rezultiralo i smanjenjem trgovine ljudima.

Neuspeh države (*state failure*) stvara šire uslove za trgovinu ljudima budući da sistem-ska korupcija i siromaštvo cvetaju u tim uslovima.²¹ Sistem-ska korupcija dovodi do lošeg upravljanja resursima, a time i do produbljivanja siromaštva i nejednakosti, koje su u doba globalizacije još izraženije, što dalje uslovljava ekonomske ili radne migracije. U istraživanju veze sistem-ske korupcije i trgovine ljudima u Nigeriji, autorka posebno naglašava ulogu slabih državnih institucija i disfunkcionalnog pravnog sistema u opstanku i produbljivanju korupcije.²² Vezu između korupcije i trgovine ljudima autorka vidi kao posrednu kroz negativni uticaj na društvo i upravljanje. Žrtve trgovine ljudima se nalaze među ekonomskim migrantima, te je trgovina posledica korupcije na najvišem nivou vlasti. Do sličnih zaključaka dolaze i drugi autori, poput Leme Derze Gizi (*Lemma Derseh Gezie*) i saradnika, koji su sprovedi terensko istraživanje u Etiopiji kako bi identifikovali činioce koji najsnažnije utiču na ilegalne migracije, u okviru kojih se odvija i trgovina ljudima. Ovi autori su sprovedi 44 dubinska intervjua i četiri fokus-grupna intervjua sa članovima nevladinih organizacija, pripadnicima policije i imigracionih službi, zaposlenima u kancelarijama nadležnim za rad i socijalna pitanja, žrtvama trgovine ljudima.²³ Nalazi pokazuju da je korupcija izuzetno značajan činilac koji doprinosi lošem upravljanju, političkoj nestabilnosti i nepoverenju građana u vlast, te su ljudi primorani da migriraju i u tom procesu neretko postaju žrtve trgovaca. Uloga korupcije u viktimizaciji trgovinom ljudima posebno dolazi do izražaja u uslovima političke nestabilnosti i konflikata kada je država fokusirana na sopstveni opstanak, te pre-

¹⁹ *Ibid*, 52-53.

²⁰ Sacco Studnicka Andrea Cirineo (2010): “Corruption and human trafficking in Brazil: findings from a multi-modal approach”, *European Journal of Criminology*, 1/2010, 40.

²¹ Lelliott Joseph, Miller Rebecca, 199.

²² Agbu Osita, 4.

²³ Lemma Derseh Gezie *et al.* (2021): “Exploring factors that contribute to human trafficking in Ethiopia: a socio-ecological perspective”, *Globalization and Health*, 17:76/2021, <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12992-021-00725-0> (17.6.2023).

ventivni mehanizmi i zaštita ranjivih kategorija (posebno izbeglica) gotovo da ne postoje, a sprega korupcije i organizovanog kriminala postaje još jača.²⁴

Ne može se izdvojiti nijedan činilac *per se* kao jedini uzrok trgovine ljudima. Svi ti činioci deluju u sadejstvu, a koji od njih će imati dominantnu ulogu u podsticanju trgovine ljudima u konkretnom slučaju, zavisi od spleta okolnosti i konkretnog političkog, socioekonomskog i kulturnog konteksta u kojem se trgovina odvija. Kako Bejls primećuje, „za svaki slučaj trgovine postoji jedinstven set uzroka i efekata”.²⁵ Međutim, previše pažnje koju je siromaštvo dobilo kao kauzalni činilac uticalo je na to da borba protiv trgovine ljudima počiva na smanjenju siromaštva.²⁶ Na taj način su ostali činioci, poput korupcije, praktično zanemareni. Otuda, nameće se zaključak da je neophodno ojačati mehanizme suprotstavljanja korupciji budući da je obim trgovine ljudima obrnuto srazmeran merama borbe protiv korupcije. Korupcija se pokazala kao najснаžniji prediktor trgovine ljudima, te otuda smanjenje korupcije predstavlja jedini pravi put ka smanjenju motivacije učinilaca ovog krivičnog dela. Ovoj tezi u prilog govore i rezultati istraživanja koji su ukazali na inverznu korelaciju između korupcije i uspeha globalnih mera borbe protiv trgovine ljudima.²⁷ Što je korupcija veća, to je manji uspeh ovih mera i obratno. Seo-Jang Čo (*Seo-Young Cho*), Aksel Dreher (*Axel Dreher*) i Erik Njumajer (*Eric Neumayer*) su u periodu od 2000. do 2010. godine analizirali vladine politike 180 zemalja u borbi protiv trgovine ljudima koristeći indeks koji su sami razvili kako bi testirali determinante uspeha ovih politika spram tri dimenzije (prevencija, zaštita, krivično gonjenje).²⁸ Nalazi su pokazali da opadanjem stope korupcije raste poštovanje i uspeh ovih mera. Interesantno je da su rezultati pokazali veću usaglašenost i uspeh na planu krivičnog gonjenja nego u ostale dve dimenzije, pri čemu se kao najslabija pokazala zaštita.

5. KORUPCIJA KAO ČINILAC KOJI OLAKŠAVA TRGOVINU LJUDIMA

Za uspeh trgovine ljudima kao ilegalnog biznisa od posebnog značaja je posrednička (*proxy*) uloga koju korupcija ostvaruje u procesu trgovine ljudima kao činilac koji olakšava trgovinu (*facilitating factor*). Da nema saradnje između kriminalnih grupa i službenih lica (posebno granične policije i sudija), trgovina ljudima ne bi bila toliko rasprostranjena, pri čemu je ta sprega posebno vidljiva kada su u pitanju veće kriminalne grupe i organizacije.²⁹

Među istraživačima postoji saglasnost da je korupcija u različitim vidovima prisutna tokom svih faza trgovine ljudima. Identifikovani su različiti načini na koje korumpirani ljudi

²⁴ Clark Michele Anne (2003): “Trafficking in persons: An issue of human security”, *Journal of Human Development*, 2/2003, 253.

²⁵ Bales Kevin, 269.

²⁶ Zhang Sheldon, Pineda Samuel, 45.

²⁷ Van Dijk Jan, Klerx-Van Mierlo Fanny (2011): “Indicators of corruption: further explorations of the link between corruption and implementation failure in anti-trafficking policies”, *International Victimology Institute (INTERVICT)*, University of Tilburg, Tilburg, 25, <https://www.uni-goettingen.de/de/document/download/66cf7561a14cd5bed85746917cd34737.pdf/Jan%20van%20Dijk%20and%20Mierlo.pdf> (19.6.2023).

²⁸ Cho Seo-Young, Dreher Axel, Neumayer Eric (2014): “Determinants of anti-trafficking policies: evidence from a new index”, *The Scandinavian Journal of Economics*, 2/2014, 444-450.

²⁹ Broad Rose, Lord Nicholas, 66.

na službenim položajima i vodeći državni funkcioneri potpomažu organizovane kriminalne grupe koje trguju ljudima, a najčešće je prisutno davanje mita pripadnicima graničnih službi kako bi se ostvario transport žrtava, pri čemu se uglavnom koriste lažna dokumenta.³⁰ Zahvaljujući korumpiranim službenim licima, žrtve se prebacuju neometano. U zavisnosti od stepena njihovog učešća, može se govoriti o aktivnom (kao što je odavanje poverljivih informacija o planiranim policijskim operacijama trgovcima, obezbeđivanje falsifikovanih dokumenata, vraćanje žrtava iz sigurnih kuća nazad trgovcima) i pasivnom učešću (izostanak reagovanja na otkrivenu kriminalnu aktivnost, propuštanje da se pokrene istraga, ubeđivanje žrtava da odustanu od prijave).³¹

Posebnu opasnost predstavlja učešće službenih lica i funkcionera koji zvanično rade na poslovima usmerenim na borbu protiv trgovine ljudima, a i sami učestvuju u olakšavanju trgovine.³² Džozef Leliot (*Lelliott Joseph*) i Rebeka Miler (*Miller Rebecca*) navode višestruku ulogu korupcije u olakšavanju trgovine ljudima: 1) korupcija trgovcima omogućava da izvrše krivično delo (uglavnom da izbegnu imigracione kontrole prilikom transporta i da nesmetano eksploatišu žrtve), 2) budući da kriminalnu aktivnost čini nevidljivom, korupcija omogućava trgovcima da izbegnu istragu i krivično gonjenje, 3) ukoliko su otkriveni, korumpirani ljudi na službenim položajima će zataškati slučaj, 4) korupcija čini da izostaje identifikacija i zaštita žrtava, a neretko doprinosi njihovoj višestrukoj viktimizaciji.³³ Kako neki primećuju, u zemljama koje ne mogu da osiguraju zaštitu svojim građanima i u kojima je sprega korumpiranih snaga reda i kriminalnih grupa izuzetno jaka, trgovcima je olakšana i regrutacija žrtava.³⁴ Korupcija je prisutna i tokom eksploatacije budući da su službena lica, a neretko i vodeći funkcioneri, upoznati sa mestima na kojima se odvija trgovina ljudima, a često su i sami posetioci lokala gde žrtve pružaju seksualne usluge.³⁵ Dakle, možemo zaključiti da su rizici korupcije prisutni ne samo tokom svih faza procesa trgovine ljudima, već i nakon izlaska iz tog lanca, posebno među službenim licima zaduženim za zaštitu žrtava, kao i u sistemu krivičnog pravosuđa (tužioci, sudije).

Istraživanja pokazuju da su određene pozicije posebno izložene koruptivnom uticaju i saradnji sa trgovcima, pre svega, granična kontrola, policija, carina, sektor za imigraciju.³⁶ Nalazi istraživanja korupcije u procesu trgovine ljudima u južnoj Aziji, pre svega, Indiji, Bangladešu i Nepal, pokazuju postojanje tesnih veza između političara, poslovnih ljudi, policije, sudstva, graničara i regionalnih kriminalnih grupa, zbog čega izostaju istrage, krivično gonjenje i presude počinocima, dok su mere borbe protiv trgovine ljudima neefikasne i neadekvatne. Autor Bašir Udin (*Bashir Uddin*) posebno ukazuje na saradnju policije sa trgovcima, koja se, između ostalog, ogleda u pribavljanju lažnih dokumenata i primanju mita od strane vlasnika bordela u kojima se odvija seksualna eksploatacija maloletnih lica

³⁰ Clark Michele Anne, 256-257.

³¹ Motseki Morero Moses (2022): "An exploration of corruption and human trafficking: The South African case", *Cogent Social Sciences*, 1/2022, 10, <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/23311886.2022.2116808?needAccess=true&role=button> (15.6.2023).

³² *Ibid*, 12.

³³ Lelliott Joseph, Miller Rebecca, 200.

³⁴ Jonsson Sofia, 121.

³⁵ *Ibid*, 113.

³⁶ Motseki Morero Moses, 11.

kako bi mogli nesmetano da nastave sa radom.³⁷ Još jedno istraživanje sprege korupcije i trgovine ljudima u južnoj Aziji dolazi do sličnih nalaza. Naime, Leliot i Milerova ovaj problem posmatraju u širem kontekstu ilegalnih migracija i primarni problem vide u nedostatku regularnih kanala migracije i oštrim imigracionim politikama, koje stvaraju pogodno tlo za delovanje trgovaca, što posledično povećava rizik od korupcije službenih lica.³⁸

Budući da je profit taj koji motivise trgovce, razlog uspeha ovog ilegalnog biznisa jeste taj što se ostvaruje ogroman profit uz minimalni rizik, a sve to zahvaljujući korupciji u javnom sektoru. S tim u vezi, Sofija Jonson (*Sofia Jonsson*) u istraživanju uticaja korupcije policije na trgovinu ljudima u svrhu seksualne eksploatacije polazi od teze da upravo korumpirani policajci smanjuju troškove trgovcima budući da im obezbeđuju da nesmetano i u tajnosti transportuju i eksploatišu žrtve, a istovremeno im obezbeđuju zaštitu, te izostaje njihovo otkrivanje i procesuiranje.³⁹ Korupcija policije je operacionalizovana putem dve varijable: pouzdanost policije i traženje mita među pripadnicima policije. Sofija je sprovedla istraživanje na uzorku od 109 zemalja porekla, a nalazi ukazuju na to da zemlje koje beleže višu stopu korupcije među pripadnicima policije imaju veći obim trgovine ljudima kao zemlje porekla.

Pored policije, mito dobijaju i sudije kako bi se zataškali slučajevi. Kako autori primećuju, korupcija je tu da osigura nekažnjivost.⁴⁰ Svakako je to i jedan od razloga nedostatka istraživačke građe koja bi omogućila važne uvide u istraživani problem. Mito primaju i vodeći državni funkcioneri koji, zahvaljujući svom položaju, mogu uticati na pravne mehanizme i politike na planu borbe protiv trgovine ljudima u korist trgovaca.⁴¹

S jedne strane, oni koji učestvuju u korupciji nastoje da prikriju svoje ilegalne aktivnosti kako ne bi bili kažnjeni, a s druge strane, žrtve bivaju pogrešno identifikovane kao ilegalni migranti ili prostitutke, zbog čega se boje da se obrate vlastima i prijave ovo krivično delo.⁴² Pored pogrešne identifikacije, značajan činilac jeste i prethodno iskustvo sa korumpiranim policajcima, što odvraća žrtvu od kontakta s vlastima, a olakšava trgovcima održavanje kontrole nad žrtvom tokom svih faza trgovine, pa i nakon izlaska iz tog lanca.⁴³ S tim u vezi, možemo reći da je poverenje građana u policiju značajan indikator veće aktivnosti trgovaca ljudima budući da im pogoduje takvo okruženje. Autori posebno ukazuju na problem „spa-

³⁷ Uddin Bashir Mohammed (2014): "Human trafficking in South Asia: Issues of corruption and human security," *International Journal of Social Work and Human Services Practice*, 1/2014, 24.

³⁸ Lelliott Joseph, Miller Rebecca, 195.

³⁹ Jonsson Sofia, 117-121.

⁴⁰ Lelliott Joseph, Miller Rebecca, 211; Motseki Morero Moses, 11.

⁴¹ Garciandia Rosana (2021): "Human trafficking and corruption of public officials: reflections on the interaction of the United Nations legal frameworks against trafficking and corruption", *Brill Research Perspectives in Transnational Crime*, 4/2021, 81-82.

⁴² Uddin Bashir Mohammed, 22.

⁴³ Jonsson Sofia, 121.

senih“ žrtava, koje se tretiraju kao kriminalci od strane policije i vraćaju trgovcima u zamenu za novac, čime dug žrtava raste, jer se pridodaje i novac kojim su morali da podmire policiju.⁴⁴ Kako Udin primećuje, neke od tih žrtava su i seksualno zlostavljane od samih pripadnika policije.⁴⁵ Osim toga, česte su i pretnje nakon izlaska iz lanca trgovine, čime se nastavlja kontrola nad žrtvom, a u tome učestvuju i korumpirana službena lica.⁴⁶ Imajući navedeno u vidu, može se reći da je korupcija policije značajan činilac reviktimizacije žrtava.

Kako trgovci ljudima biraju ljude na službenim položajima u državnim organima koji bi prihvatili mito i time olakšali njihove kriminalne aktivnosti? Na koji način se uspostavlja i održava u tajnosti njihova komunikacija? S tim u vezi, polazeći od stava da je korupcija u središtu trgovine ljudima kao ilegalnog biznisa, Rouz Brod (*Rose Broad*) i Nikolas Lord (*Nicholas Lord*) ističu da je neophodno istražiti mogućnosti za ostvarivanje interakcije između službenih lica i trgovaca ljudima, jer identifikacijom tih prilika i okolnosti koje leže u njihovoj pozadini moguće je sprovesti preventivne intervencije.⁴⁷ Ovi autori naglašavaju da se tokom različitih faza trgovine ukrštaju te prilike, tj. moguće tačke kontakta, pa je potrebno usmeriti pažnju na aktivnosti koje se odvijaju na marginama, odnosno, one manje vidljive i regulisane dužnosti službenih lica, posebno granične policije. S tim u vezi, individualni finansijski problemi i mala zarada su prepoznati kao jedan od faktora rizika od korupcije službenih lica.⁴⁸

Jedno od pitanja koje posebno interesuje istraživače jeste da li je veza korupcije i trgovine ljudima prepoznata u glavnim međunarodnim instrumentima borbe protiv trgovine ljudima. S tim u vezi, Rosana Garciandia (*Rosana Garciandia*) je ispitivala vezu korupcije službenih lica i trgovine ljudima s akcentom na ukrštanje pravnih okvira UN protiv korupcije (Konvencija UN protiv korupcije) i trgovine ljudima (Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Palermo Protokol). Nalazi njenog istraživanja pokazuju da ovi pravni okviri funkcionišu zasebno, te da Palermo Protokol ni ne spominje korupciju.⁴⁹ Imajući navedeno u vidu, potrebno je unaprediti postojeće politike i međunarodnopravne mehanizme za borbu protiv trgovine ljudima inkorporacijom mera usmerenih na suzbijanje korupcije u kritičnim sektorima.

6. ZAKLJUČAK

Veze između korupcije i trgovine ljudima su višestruke i veoma kompleksne. Na osnovu pregleda literature, mogu se izdvojiti dva dominantna promišljanja o toj vezi: korupcija kao uzrok i korupcija kao faktor koji olakšava trgovinu ljudima. Nalazi istraživanja koja su nastojala da utvrde značaj određenih socioekonomskih, kulturnih i političkih činilaca u nastanku trgovine ljudima, pokazuju da je korupcija jedan od najsnažnijih prediktora trgovine ljudima, ako ne i najvažniji, budući da obim trgovine ljudima zavisi od stope korupcije. I

⁴⁴ Jonsson Sofia, 121; Uddin Bashir Mohammed, 24; Motseki Morero Moses, 9.

⁴⁵ Uddin Bashir Mohammed, 24.

⁴⁶ Broad Rose, Lord Nicholas, 66.

⁴⁷ *Ibid*, 63.

⁴⁸ Motseki Morero Moses, 11.

⁴⁹ Garciandia Rosana, 82-86.

dok se u postojećim akademskim debatama o uzrocima trgovine ljudima siromaštvo ističe kao najznačajniji uzrok, rezultati istraživanja upućuju da je korupcija podjednako značajan kauzalni činilac, naročito u državama koje karakterišu slabe institucije i disfunkcionalni pravni sistem. Kauzalni odnos se ogleda u indirektnom negativnom uticaju korupcije na upravljanje državom i društvom u celini, dovodeći do porasta nepoverenja građana u vlast, čime doprinosi intenziviranju emigratornih tokova, u okviru kojih migranti neretko postaju žrtve trgovaca. I dok manji broj studija istražuje kauzalnu prirodu korupcije u zemljama porekla, najveći broj radova polazi od istraživanja korupcije kao činioca koji olakšava trgovinu ljudima u svim fazama, počev od regrutacije, preko transporta do eksploatacije, zahvaljujući sprezi trgovaca sa javnim funkcionerima i službenim licima na svim nivoima vlasti, a posebno graničnom policijom i sudijama. Koruptivne prakse doprinose višestrukoj viktimizaciji žrtava po izlasku iz lanca trgovine, a kako autori primećuju, upravo su korumpirani ljudi na službenim položajima oni koji trgovcima vraćaju žrtve koje su prethodno smeštene u sigurne kuće. Svesne da mnogi javni funkcioneri sarađuju sa trgovcima, žrtve nemaju poverenja u policiju i ne prijavljuju ovo krivično delo, što je ujedno i značajna barijera prikupljanju primarnih podataka. Osim toga, čak i kada postoje dokazi o učešću službenih lica u trgovini ljudima, zahvaljujući korumpiranim tužiocima i sudijama, slučajevi se brzo zataškaju, zbog čega je veoma mala stopa krivičnog gonjenja. Autori su saglasni da je uloga korupcije od presudnog značaja za opstanak i trajanje trgovine ljudima. Organizovana trgovina ljudima nije moguća bez sadejstva sa korumpiranim funkcionerima.

Najveći broj autora ukazuje na koruptivno delovanje policije i granične kontrole, te otuda potreba za preduzimanjem mera na jačanju integriteta ovih službenih lica. Kako istraživanja pokazuju, uspeh mera u borbi protiv trgovine ljudima zavisi od stope korupcije, pri čemu u zemljama sa visokom stopom korupcije izostaju pomoci na planu borbe protiv trgovine ljudima. Imajući u vidu jaku spregu korupcije i trgovine ljudima, od primarnog je značaja usmeriti resurse na smanjenje korupcije budući da je to jedan od najznačajnijih načina da se utiče na smanjenje obima trgovine ljudima. Potrebno je integrisati politike i pravne okvire protiv korupcije i trgovine ljudima, koji za sada egzistiraju zasebno.

Kada je reč o kvantitativnim istraživanjima, većina istraživača ukršta Indeks percepcije korupcije sa podacima iz izveštaja o trgovini ljudima koje pripremaju Stejt department i Kancelarija UN-a za borbu protiv droga i kriminala, a rezultati su konzistentni tokom vremena, što je značajan nalaz koji potvrđuje tezu o kauzalnom uticaju korupcije na trgovinu ljudima. Primetan je nedostatak kvalitativnih studija koje bi pružile dubinske uvide u prirodu ove veze, a time i omogućile zaključke o određenim obrascima korupcije kada je u pitanju trgovina ljudima. Takođe, potrebno je analizirati korupciju u različitim sektorima kako bi se utvrdilo koji su sektori primarni u pogledu sprovođenja mera protiv trgovine ljudima. Značajni uvidi bi se stekli kroz intervjuisanje osuđenih trgovaca ljudima kako bi se došlo do saznanja o načinima regrutacije pripadnika policije i službenih lica u drugim sektorima, i uopšte saznao njihov *modus operandi vis-à-vis* saradnje sa službenim licima, jer bi se na taj način identifikovala posebno kritična radna mesta, ali i profil zaposlenih koji su podložniji prihvatanju mita.

Generalni zaključak rada je da je jezgro korupcije i trgovine ljudima nedovoljno istraženo u akademskim krugovima. Iako je prepoznata u gotovo svim radovima koji istražuju fenomen trgovine ljudima, povezanost korupcije i trgovine ljudima je tematizovana u malom broju radova. Budući da se korupcija pokazala kao izuzetno značajan činilac koji

podstiče, održava i osnažuje trgovinu ljudima, istraživanje ove veze je neopravdano zanemareno. Sprega korupcije i trgovine ljudima je multidimenzionalna, te otuda potreba da se istraživanju ove veze pristupi holistički.

LITERATURA

- Agbu Osita (2003): "Corruption and human trafficking: The Nigerian case", *West Africa Review*, 1/2003, 1-13, <https://humantraffickingsearch.org/wp-content/uploads/2019/03/CORRUPTION-AND-HUMAN-TRAFFICKING.THE-NIGERIAN-CASE.pdf> (14.6.2023).
- Aronowitz Alexis, Koning Anneke (2014): "Understanding human trafficking as a market system: Addressing the demand side of trafficking for sexual exploitation", *Revue internationale de droit pénal*, 3/2014, 669-696.
- Bales Kevin (2007): "What predicts human trafficking?", *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 2/2007, 269-279.
- Broad Rose, Lord Nicholas (2018): "Corruption as a facilitator of human trafficking: some key analytical issues", 63-81, in: Campbell Liz, Lord Nicholas (eds.): *Corruption in Commercial Enterprise: Law, Theory and Practice*, Abingdon.
- Cho Seo-Young, Dreher Axel, Neumayer Eric (2014): "Determinants of anti-trafficking policies: evidence from a new index", *The Scandinavian Journal of Economics*, 2/2014, 429-454.
- Clark Michele Anne (2003): "Trafficking in persons: An issue of human security", *Journal of Human Development*, 2/2003, 247-263.
- Ćopić Sanja (2008): "Putevi trgovine ljudima u Evropi i pozicija Srbije na njima", *Temida*, 4/2008, 49-68.
- Garciandia Rosana (2021): "Human trafficking and corruption of public officials: reflections on the interaction of the United Nations legal frameworks against trafficking and corruption", *Brill Research Perspectives in Transnational Crime*, 4/2021, 78-86.
- Golubović Srđan, Golubović Nataša (2011): „Primena teorije racionalnog izbora u analizi trgovine ljudima“, *NBP. Nauka, bezbednost, policija*, 2/2011, 87-100.
- Hodgson Geoffrey, Jiang Shuxia (2007): "The economics of corruption and the corruption of economics: an institutionalist perspective", *Journal of Economic Issues*, 4/2007, 1043-1061.
- Jonsson Sofia (2019): "The complex relationship between police corruption and sex trafficking in origin countries", *Journal of Human Trafficking*, 2/2019, 109-129.
- Lelliott Joseph, Miller Rebecca (2023): "The nexus between corruption, migrant smuggling, and human trafficking in Southeast Asia", 195-215, in: Petcharamesree Sriprapha, Capaldi P. Mark (eds.): *Migration in Southeast Asia: IMISCOE Regional Reader*, Cham.
- Lemma Derseh Gezie *et al.* (2021): "Exploring factors that contribute to human trafficking in Ethiopia: a socio-ecological perspective", *Globalization and Health*, 17:76/2021, <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12992-021-00725-0> (17.6.2023).

- Motseki Morero Moses (2022): "An exploration of corruption and human trafficking: The South African case", *Cogent Social Sciences*, 1/2022, 1-15, <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/23311886.2022.2116808?needAccess=true&role=button> (15.6.2023).
- Rahman Majeed (2011): "Human trafficking in the era of globalization: the case of trafficking in the global market economy", *Transcience Journal*, 1/2011, 54-71.
- Sacco Studnicka Andrea Cirineo (2010): "Corruption and human trafficking in Brazil: findings from a multi-modal approach", *European Journal of Criminology*, 1/2010, 29-43.
- Uddin Bashir Mohammed (2014): "Human trafficking in South Asia: Issues of corruption and human security", *International Journal of Social Work and Human Services Practice*, 1/2014, 18-27.
- Van Dijk Jan, Klerx-Van Mierlo Fanny (2011): "Indicators of corruption: further explorations of the link between corruption and implementation failure in anti-trafficking policies", *International Victimology Institute (INTERVICT)*, University of Tilburg, Tilburg, 1-30, <https://www.uni-goettingen.de/de/document/download/66cf7561a14cd5bed85746917cd34737.pdf/Jan%20van%20Dijk%20and%20Mierlo.pdf> (19.6.2023).
- Wheaton M. Elizabeth, Schauer J. Edward, Galli V. Thomas (2010): "Economics of human trafficking", *International migration*, 4/2010, 114-141.
- Zhang Sheldon, Pineda Samuel (2008): "Corruption as a causal factor in human trafficking", 41-55, in: Siegel Dina, Nelen Hans (eds.): *Organized Crime: Culture, Markets and Policies*, New York.

Nataša Pajić

UDK: 343.352

UDK: 343.431

DOI: 10.5937/MegRev2303173P

Pregledni naučni rad

Primljen 12.07.2023.

Odobren 11.11.2023.

CORRUPTION AND TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS: (UN)EXPLORED NEXUS

Summary: *The subject of this article is the relationship between corruption and human trafficking, more specifically, the impact of corruption on the emergence and spread of trafficking in human beings. This paper aims to systematize the findings of existing theoretical and empirical studies that have examined the connection between corruption and trafficking in human beings. As the primary research method, the author employs a literature review. Scientific papers that have addressed the link between the key concepts were analyzed. Findings indicate that corruption is one of the strongest predictors of human trafficking in the countries of origin, as well as the most significant factor facilitating the process of human trafficking and enabling impunity for perpetrators of this criminal act. Based on insights from the existing academic literature, we can conclude that the nexus between corruption and trafficking in human beings remains insufficiently explored.*

Keywords: *corruption, trafficking in human beings, public officials, border police, organized criminal groups.*

BEZBEDNOST MLADIH U SAOBRAČAJU – STAVOVI I PONAŠANJA

Sažetak: *Uporedo sa razvojem civilizacije, dolazi i do ubrzanog razvoja saobraćaja koji, nažalost, nije u potrebnoj meri praćen i razvojem ljudske svesti. Ova disproporcija je dovela do uvećanja problema u samoj bezbednosti saobraćaja. Sa ovim problemom se susreću sve zemlje sveta, od razvijenih, pa sve do nerazvijenih zemalja. Kako bi se došlo do rešenja bilo kog problema, pa i saobraćajne bezbednosti, potrebno je kvalitetnim monitoringom definisati postojeće, trenutno stanje. Opšte stanje bezbednosti saobraćaja može se definisati trenutnim stanjem i trendom pokazatelja bezbednosti saobraćaja. Merenja u bezbednosti saobraćaja su značajna i za utvrđivanje efekata primene mera. Naime, merenjem, odnosno utvrđivanjem vrednosti jednog ili više pokazatelja bezbednosti saobraćaja, pre i posle primene mera, moguće je utvrditi efekte tih mera na unapređenje bezbednosti saobraćaja.*

Ključne reči: *saobraćaj, bezbednost saobraćaja, unapređenje sistema, merenje, faktori bezbednosti saobraćaja, mladi*

1. UVOD

Saobraćaj predstavlja izuzetno složen sistem u okviru koga dolazi do međusobne interakcije subjektivnog (čovjek) i objektivnog faktora (vozilo, put, okolina). Uporedo sa razvojem civilizacije, dolazi i do ubrzanog razvoja saobraćaja koji, nažalost, nije u potrebnoj meri praćen i razvojem ljudske svesti. Ova disproporcija dovela je do uvećanja problema u bezbednosti saobraćaja.

Uz sve benefite koje je doneo ljudskoj civilizaciji, saobraćaj je, nažalost, stvorio i velike probleme koji se, pre svega, manifestuju kontinuiranim porastom saobraćajnih nezgoda, sa nastradalim i povređenim licima, materijalnim štetama, vremenskim gubicima u saobraćaju, ugrožavanju životne sredine itd. Posmatrano na svetskom nivou, danas su nezgode u saobraćaju sa smrtno stradalim licima dostigle takve razmere, da u većini zemalja premašuju i ljudska stradanja u ratovima.

Čovek je, sa svim svojim psihološkim, fiziološki, sociološkim, antropološkim i drugim karakteristikama, kreator kompletnog saobraćajnog sistema i ujedno aktivni učesnik u sao-

* Master teoretičar umetnosti, Agencija za bezbednost saobraćaja Republike Srbije, Bulevar Mihajla Pupina 2, 11070 Novi Beograd, tamara.dragic@abs.gov.rs